

examination. The reasons for carrying out scheduled and unscheduled field audits by state financial control bodies were considered, including the grounds for the appointment of an unscheduled field audit in criminal proceedings provided for by the legislation of Ukraine.

Analyzed the practice of consideration by investigative judges of petitions of investigators, prosecutors on the appointment of audit in criminal proceedings, and the court practice of consideration of cases in which the prosecution used as evidence of guilt the findings of an audit appointed and conducted on the basis of a decision of the investigating judge during the pre-trial investigation. Considered the reasons for the court's recognition of audit findings as inadmissible evidence in criminal proceedings and the consequences of the court's adoption of such a decision.

Defined a problematic issues that arise during the appointment and conduct of the audit in criminal proceedings which are related to the absence in the current criminal procedural legislation of Ukraine of norms regulating the order of its appointment and implementation.

Proposed solutions of problematic issues, substantiated the necessity of making changes to the Criminal Procedure Code of Ukraine for the purpose of determining the procedural status of the audit, establishing the grounds and procedural order for the appointment of an audit at the pre-trial investigation stage, determination of the powers of the investigator, prosecutor, investigating judge regarding the appointment of an audit, as well as the rights and obligations of the parties and other participants in criminal proceedings related to the appointment and conduct of an audit.

Keywords: *criminal proceedings, unscheduled field audit, expert opinion, admissibility of evidence.*

УДК 343.1

DOI: 10.31733/2078-3566-2023-2-356-364

Анатолій ШИЯН[©]
викладач

Уляна ШЕМЕТ[©]
студентка

(Дніпропетровський державний університет внутрішніх справ, м. Дніпро, Україна)

ОСОБЛИВОСТІ РОЗВИТКУ І СТАНОВЛЕННЯ ІНСТИТУТУ ДІЗНАННЯ В УКРАЇНІ

Здійснено огляд появи та функціонування інституту дізнання в окремі історичні періоди суспільного розвитку. Визначено етапи еволюційного шляху досудового розслідування в кримінальному процесі України. Сформульовано мету впровадження спрощеної процедури досудового розслідування кримінальних проступків. Досліджено сучасну форму досудового розслідування. У статті визначено актуальні питання підвищення ефективності дізнання. З'ясовано, що розроблення теоретичних і практичних шляхів впровадження спрощеного порядку досудового розслідування кримінальних проступків у систему кримінального правосуддя сприятиме удосконаленню процесуальної форми провадження щодо кримінальних проступків.

Ключові слова: *дізнавач, досудове розслідування, інститут дізнання, кримінальні проступки, кримінальний процес.*

Постанова проблеми. З набуттям чинності законодавчих змін щодо запровадження інституту кримінальних проступків та спрощеної процедури досудового розслідування у формі дізнання відбувся перегляд низки традиційних концептуальних положень як кримінального права, так і кримінального процесу та криміналістики,

© А. Шиян, 2023

ORCID iD: <https://orcid.org/0000-0001-8294-271X>
k_kpd@dduvs.in.ua

© У. Шемет, 2023

ORCID iD: <https://orcid.org/0000-0002-7850-2954>
shemetulyana@gmail.com

відбулись трансформації у структурі правоохоронних органів, перерозподілено повноваження між окремими підрозділами. Це зумовлює необхідність дослідження особливостей функціонування інституту дізнання на різних етапах його історичного розвитку, виокремлення особливостей його сучасної форми для пошуку практичних шляхів удосконалення.

Актуальність роботи зумовлена науково-практичними дискусіями щодо проблеми забезпечення юридичної визначеності досліджуваного інституту та процесуальної форми дізнання. Висвітлення цієї проблематики має особливе доктринальне значення, оскільки потребує осмислення відповідно до засад верховенства права та окреслення подальших шляхів удосконалення й підвищення ефективності застосування.

Аналіз публікацій, в яких започатковано вирішення цієї проблеми.

Загальнотеоретичну основу наукової роботи становлять праці таких вчених, як: Л. Богачова, В. Дрозд, В. Панкратова, М. Саакян, В. Тертишник, Г. Федотова, М. Хавронюк. Дослідження різних аспектів інституту дізнання перебували в полі зору багатьох вітчизняних науковців та практиків, серед яких: П. Берназ, В. Галаган, М. Калатур, С. Стахівський, О. Татаров, М. Яковенко (історичний аспект); П. Світайло, М. Хавронюк, В. Божик (особливості правового регулювання інституту дізнання у законодавстві зарубіжних країн); О. Бойко, О. Вакулик, А. Волобуєв, А. Воробей, Я. Замкова, В. Литвинов, Т. Орлова, М. Романов, О. Сачко, О. Таран, А. Черненко, С. Чернобаєв, А. Шиян тощо (практичний аспект).

Метою наукової статті є комплексне дослідження інституту дізнання в історико-правовому аспекті та подальше дослідження спрощеної форми досудового розслідування, визначення актуальних питань підвищення ефективності дізнання і формулювання відповідних пропозицій.

Виклад основного матеріалу. Дослідження актуальних питань впровадження інституту дізнання в правову систему України неминуче приводить до аналізу особливостей його історичного розвитку. Це зумовлено, по-перше, необхідністю скласти загальне уявлення про еволюцію зазначеного інституту для з'ясування походження та змісту поняття «дізнання» як однієї з форм досудового розслідування, а також усвідомлення тенденцій його вдосконалення та поліпшення. По-друге, історичний екскурс у минуле інституту дізнання дозволяє порівняти його характеристики на різних етапах розвитку із сучасною формою досудового розслідування.

Генезис інституту дізнання треба розглядати у нерозривному зв'язку з історією виникнення та розвитку досудового розслідування. Узагальнення результатів досліджень багатьох вітчизняних науковців (серед яких: П. Берназ, С. Стахівський, О. Татаров та ін.) дозволяє навести такий систематизований перелік етапів еволюційного шляху досудового розслідування в кримінальному процесі України:

I етап (давньоукраїнський, XI–XVII ст.) відсилає до часів практики набуття певних соціальних навичок розслідування порушень звичаєвого права, створення підґрунтя до зародження та формування досудових процедур кримінального процесу. Це часи приватного досудового слідства княжої доби з поступовим переміщенням обов'язку розслідування від приватних до окремих посадових осіб у період зміцнення централізованої державної влади на Русі. Проведення досудових процедур не було обов'язковою стадією кримінального переслідування, однак, запроваджувався порядок здійснення потерпілим певних пошукових заходів.

На II етапі (дореволюційний, XVIII – початок XX ст.) разом із гетьманськими формами забезпечення розслідування (суди стають головною інстанцією з проведення розслідування та введені посади «розищиків») почала діяти судово-пошукова система російської імперії (обов'язки розслідування злочинів надавалися поліції), оскільки відповідно до імператорського Указу 1860 р. функція досудового слідства була передана від поліції судовим слідчим, то саме цю дату, на нашу думку, можна вважати відправною точкою розподілу повноважень між слідствою та розшуковою діяльністю, а проведення судової реформи 1864 р. – початком реформування досліджуваного інституту.

III етап (радянський, 1917–1991 рр.) умовно можна поділити на ранній та пізній, й відповідно він охоплює такі часові проміжки: 1917–1956 рр., 1956–1991 рр. Ми пов'язуємо їх з ухваленням КПК 1922 р. та Основ кримінального судочинства 1924 р., а також проведенням судової реформи 1956–1964 рр. Загалом до 1950-х років простежується тенденція до спрощення кримінального процесу й формальне ставлення до

процесуальних гарантій, що призводить до тотального порушення прав людини та масових репресій. За спостереженнями М. Калатура, в 50-ті рр. XX ст. простежується тенденція до відновлення насамперед законності у діяльності органів досудового слідства й суду, у зв'язку з чим актуалізується ідея організаційної перебудови судочинства та розслідування відповідно до демократичних принципів [5, с. 210–211]. Якщо спочатку функція попереднього слідства періодично перерозподілялася між прокуратурою та органами внутрішніх справ, то згодом вона остаточно закріпилася за органами безпеки та прокуратурою.

Зазначимо, що закріплення дізнання та досудового слідства як двох окремих форм досудового розслідування, перелік відповідних органів, розмежування підслідності кримінальних справ між органами слідства і дізнання, визначення злочинів, за якими проведення досудового слідства є обов'язковим, – таке підґрунтя надало кримінально-процесуальне законодавство цього історичного етапу для формування сучасного вітчизняного законодавства.

IV етап (сучасний, після набуття Україною незалежності) став початком пошуку шляхів удосконалення досудового слідства та подальших кардинальних змін у зв'язку з ухваленням Кримінального процесуального кодексу України 2012 року (далі – КПК України) і відповідних законів, а також введенням у дію з 2020 р. нового інституту – дізнання кримінальних проступків.

Зміни в державній кримінально-правовій політиці вже незалежної України окреслили низку проблемних питань, вирішення яких вимагало перегляду традиційних концептуальних положень як кримінального права, так і кримінального процесу та криміналістики. До того ж, крім переосмислення низки теоретичних положень, зосередженої уваги потребували шляхи та особливості практичної реалізації законодавчих змін.

Зважаючи на євроінтеграційні інтереси держави на сучасному історичному етапі розвитку, проблеми дотримання європейських стандартів забезпечення прав людини на досудових стадіях вітчизняного кримінального процесу стали новим викликом і вимагають осмислення, оскільки мають важливе значення як для теорії права, так і для правозастосовної діяльності.

Окрім широкого комплексу міжнародно-правових стандартів у сфері кримінального процесуального права, особливої уваги потребують Рекомендації Комітету Міністрів Ради Європи та практика ЄСПЛ, оскільки аналіз його правових позицій стає орієнтиром для вдосконалення вітчизняного законодавства. Як слушно зауважила В. Дрозд, новелізація щодо застосування практики ЄСПЛ привела до значного зростання сучасної парадигми захисту прав, свобод і законних інтересів особи в міжнародному вимірі [3, с. 62].

Звертає на себе увагу той факт, що у своїх рішеннях Суд оперує поняттям «ефективне розслідування», сутність якого визначається відповідно до контексту ст. 2 Конвенції про захист прав людини і основоположних свобод («Право кожного на життя охороняється законом»), та ст. 1, що декларує загальний обов'язок держави гарантувати кожному, хто перебуває під її юрисдикцією, права і свободи [6], що, як зауважує С. Чернобаєв, опосередковано вимагає наявності будь-якої форми ефективного розслідування [16, с. 115]. На наше переконання, міжнародні стандарти здійснення ефективного досудового розслідування спрямовані не лише на створення належних умов для забезпечення прав та інтересів будь-якої особи, а суттєво впливають на якість кримінальної процесуальної діяльності. Цілком підтримуємо думку А. Черненка та А. Шияна, що питання реформування кримінальної процесуальної діяльності, удосконалення та здійснення ефективного досудового розслідування сьогодні набувають особливої актуальності не лише для кримінального процесу, але й для забезпечення всієї держави від злочинних посягань [15, с. 332, 334].

Тож визначені Судом мінімальні стандарти ефективності вимагають законного, ретельного, незалежного, публічного (йдеться про ініціативність органу досудового розслідування), прозорого розслідування, метою якого завжди має бути досягнення завдань кримінального провадження. Окрім того, під вимогою оперативності й розумної швидкості досудового розслідування розуміється здійснення своєчасних процесуальних дій і відсутність необґрунтованого зупинення кримінального провадження. До того ж наголошується на всебічності і повноті застосування розумних і доступних заходів для забезпечення послідовного, логічного збирання доказів, які мають бути детально вивчені,

а висновки – обґрунтовані. З метою оптимізації досудового розслідування рекомендовано диференціацію його форм. «Невипадковий характер та яскраво виражену тенденцію» питання диференціації процесуальної форми Г. Федотова пов'язує з приведенням кримінального і кримінального процесуального законодавства до міжнародно-правових стандартів та проведенням заходів щодо його гуманізації [13, с. 313]. Для досягнення цієї мети, а також підвищення ефективності досудового розслідування та судового розгляду більшої частини кримінальних правопорушень з 2012 р. КПК України введено новий термін «кримінальні проступки» та передбачено особливу процедуру проведення досудового розслідування щодо них (дівання для кримінальних проступків, досудове слідство – для злочинів). Проте інститут кримінальних проступків набрав чинності лише з липня 2020 р. після складних консультацій з міжнародними експертами, тривалого доопрацювання редакції законопроекту та зрештою внесення змін до КК України (щодо матеріального частини проступків) та КПК України (щодо процесуальної частини проступків).

Імплементация цього інституту потребувала виваженості й узгодженості пропозицій концептуального переосмислення низки теоретичних положень, істотного перегляду низки інститутів кримінального права та кримінального процесу. До того ж рішучості додавала критична необхідність зменшення навантаження на органи досудового слідства та усунення ганебної практики імітації активної діяльності в кримінальних провадженнях щодо тяжких та особливо тяжких злочинів і забезпечення «позитивних показників» розкриття злочинів внаслідок окремих кримінальних правопорушень.

Сучасна класифікація кримінальних правопорушень містить кримінальні проступки, нетяжкі злочини, тяжкі злочини, особливо тяжкі злочини (ч. 3 ст. 12 КК України), тобто з українського кримінального права зникло поняття «злочини середньої тяжкості», – злочини, які раніше належали до цієї категорії тепер вважаються нетяжкими.

Окрім того, встановлено різні форми їх досудового розслідування. Співставлення положень вітчизняного кримінального законодавства доводить наступне: якщо раніше був єдиний для всіх кримінальних правопорушень порядок розслідування у формі досудового слідства, то зараз для кримінальних проступків встановлено спрощену процедуру – у формі дівання, тривалість якого не може перевищувати одного місяця, тобто, зважаючи на те, що диференціація зазвичай здійснюється у бік або ускладнення, або спрощення, то виокремлення для кримінальних проступків такої спеціальної форми досудового розслідування, як дівання, вважається диференціацією кримінальної процесуальної форми в напрямі спрощення. До речі, така процедурна форма досудового розслідування використовується в багатьох закордонних країнах [14, с. 10].

На нашу думку, це суттєво впливає на сучасне визначення поняття «дівання» та вказує на головну його відмінність від досудового слідства: якщо досудове слідство – це форма досудового розслідування, то дівання визначається як форма досудового розслідування, в якій здійснюється розслідування кримінальних проступків, тобто, різними є предмет розслідування.

Дівання має суттєві процесуальні відмінності від досудового слідства, що виявляються в особливостях проведення низки процесуальних дій, застосуванні заходів забезпечення кримінального провадження, ухваленні процесуальних рішень тощо.

Насамперед розслідування кримінальних проступків у формі дівання здійснює дівач, який наділяється повноваженнями слідчого (ним може бути як службова особа підрозділу дівання органу досудового розслідування, так і уповноважена особа іншого підрозділу органу досудового розслідування). До того ж він призначається керівником органу дівання, а разі відсутності підрозділу дівання – керівником органу досудового розслідування (п. 7-1 ч. 1 ст. 3 КПК України) [7]. Дівач є самостійним у своїй процесуальній діяльності, здійснюючи визначені законом повноваження, а саме: починати дівання, якщо наявні передбачені законом підстави; оглядати місце події, обшукати затриману особу, опитати необхідних осіб, вилучити знаряддя чи засоби вчинення правопорушення, речі, документи, що є безпосереднім предметом кримінального проступку або виявлені під час затримання; особисто проводити слідчі (розшукові) дії та негласні слідчі (розшукові) дії чи доручити їх проведення відповідним оперативним підрозділам; за погодженням із прокурором звернутися до слідчого судді з клопотанням про застосування заходів забезпечення кримінального провадження, проведення вищевказаних дій, а також повідомити особу про підозру у вчиненні

кримінального проступку; за результатами розслідування скласти обвинувальний акт, клопотання про застосування примусових заходів медичного або виховного характеру та подати прокурору на затвердження; ухвалювати процесуальні рішення у передбачених КПК України випадках та ін.

Порівняно з процедурою досудового слідства, процедура дізнання передбачає можливість проведення процесуальних дій, які можуть здійснюватися для з'ясування обставин вчинення кримінального проступку до внесення відомостей до Єдиного реєстру досудових розслідувань (далі – ЄРДР). Тож, крім огляду місця події у невідкладних випадках, може бути: 1) відібрано пояснення; 2) проведено медичне освідування; 3) отримано висновок спеціаліста і знято показання технічних приладів та засобів, що мають функції фото- й кінозйомки, відеозапису, чи засобів фото- й кінозйомки, відеозапису; 4) вилучено знаряддя і засоби вчинення кримінального проступку, речі й документи, що є безпосереднім предметом кримінального проступку або які виявлені під час затримання особи, особистого огляду або огляду речей (ч. 3 ст. 214 КПК України) [7]. Результати проведення цих дій вважаються процесуальними джерелами доказів (ч. 1 ст. 289-1 КПК України) [7], однак, вони не можуть бути використані у кримінальному провадженні щодо злочину, крім як на підставі ухвали слідчого судді, яка постановляється за клопотанням прокурора.

До запобіжних заходів, застосування яких належить до повноважень дізнавача, є особисте зобов'язання та особиста порука. Тимчасовим запобіжним заходом може бути затримання особи.

Початок строку досудового розслідування у формі дізнання припадає на момент внесення відомостей про кримінальний проступок до ЄРДР, а закінчення – після повідомлення особі про підозру у строки, передбачені ч. 3 ст. 219 КПК України. Особливості повідомлення про підозру у вчиненні кримінального проступку та закінчення розслідування кримінальних проступків визначаються відповідно в ст. 298-4 та ст. 301 КПК України.

Зміни безпекової ситуації в нашій державі на тлі російської військової агресії проти України створили додатковий тест на спроможність органів кримінальної юстиції забезпечити виконання завдань кримінального провадження у складних умовах воєнного стану. Гострота, винятковість та надзвичайність становища, що склалися в державі, зумовили потребу оперативного внесення змін у кримінальне процесуальне законодавство України для належного функціонування всієї системи кримінальної юстиції, яка, передусім, повинна дотримуватися загальних засад кримінального провадження.

Специфіка кримінальної процесуальної діяльності в умовах такого особливого правового режиму, як воєнний стан, окреслена в ст. ст. 615, 615-1, 616 розділу IX-1 Кримінального процесуального кодексу України (далі – КПК) [7]. У цьому взаємозв'язку є потреба зупинитися на деяких особливостях кримінальної процесуальної діяльності під час дізнання.

Тож за умови технічної неможливості внесення відомостей про кримінальне правопорушення до ЄРДР початковим моментом кримінального провадження може бути винесення постанови про початок досудового розслідування. Деякі науковці вважають, що встановлену причину неможливості доступу до ЄРДР необхідно зазначити у такій постанові [12, с. 221].

Відповідно до ч. 7 ст. 615 КПК строк для вручення письмового повідомлення про підозру в умовах воєнного стану скорочено з 72 до 48 годин.

Допустимість проведення обшуку або огляду житла чи іншого володіння особи без участі понятих зумовлено об'єктивною неможливістю їхнього залучення через певні виняткові обставини чи умови, а також наявною реальною або потенційною небезпекою для їхнього життя чи здоров'я. Проте фіксування процесуальних дій доступними технічними засобами шляхом здійснення безперервного відеозапису є обов'язковим.

Відповідно до нової редакції ст. 241 КПК постановою дізнавача є підставою для проведення такої слідчої (розшукової) дії, як освідування.

Якщо явка захисника під час проведення окремої процесуальної дії виявляється неможливою, то на дізнавача покладено обов'язок забезпечити дистанційну участь такого захисника із застосуванням відповідних технічних засобів.

На дізнавача покладено новий обов'язок зберегти в електронній формі усі матеріали кримінального провадження, досудове розслідування в яких здійснюється в

умовах воєнного стану, для подальшого відновлення у випадку їх втрати, знищення, пошкодження. Науковці звертають увагу на те, що спосіб збереження копій матеріалів кримінального провадження законодавцем не передбачено, а отже, дізнавачу надається можливість самостійно обрати той чи інший правомірний варіант дій [8, с. 63].

Однак дослідження окремих аспектів формування та функціонування інституту кримінальних проступків вказало на існування проблем, пов'язаних з його запровадженням у практичну діяльність, викрило деякі законодавчі неузгодженості, що провокують неоднозначне застосування кримінальних процесуальних норм під час досудового розслідування у формі дізнання та неоднозначному тлумаченні цих норм суб'єктами кримінального провадження.

Виокремлення актуальних питань підвищення ефективності дізнання та пропозиції стосовно удосконалення процесуальної форми провадження щодо кримінальних проступків формує той науковий пласт дослідження, метою якого є розроблення теоретичних і практичних шляхів впровадження спрощеного порядку досудового розслідування кримінальних проступків у систему кримінального правосуддя. Отже, серед таких актуальних питань, які потребують свого вирішення, нами виокремлено такі:

1. Відсутність практичного впровадження спеціалізації дізнавачів. Відповідно до затвердженого наказом № 405 від 20.05.2020 р. Положення про організацію діяльності підрозділів дізнання органів Національної поліції України [9] передбачено окремого дізнавача щодо проступків, вчинених неповнолітніми особами. Однак така практика відсутня. Про необхідність поширення «дитячої спеціалізації» у кримінальних провадженнях та запровадження відповідного системного навчання фахівців юстиції щодо дітей було наголошено на нараді представників Міжвідомчої координаційної ради з питань правосуддя щодо неповнолітніх, яка відбулася в листопаді 2021 р. З огляду на впровадження стандартів правосуддя, дружньої до дитини [11], у кримінальному та цивільному провадженнях особливої уваги потребують рекомендації експертів щодо передбачення можливості визнання судом джерелом доказів відеозапису дитини-свідка або жертви без проведення повторного допиту в суді за відсутності нагальної потреби.

2. Теоретичні та прикладні проблеми застосування особливого порядку відкриття матеріалів дізнання (отримання до них доступу). Застосування спрощеного порядку проведення розслідування кримінальних проступків зумовлює також спрощений порядок ознайомлення сторін із матеріалами кримінального провадження. Однак це не повинно звужувати права особи, а навпаки, – повинні бути передбачені додаткові гарантії їхнього забезпечення. У зв'язку з цим звертаємо увагу на таке коло питань: 1) розширення переліку суб'єктів кримінального провадження, які мають право знайомитися з матеріалами дізнання (коло суб'єктів, які мають змогу знайомитися з матеріалами досудового слідства, є ширшим); 2) можливість вручення копій матеріалів дізнання дізнавачем, який здійснював розслідування (практичні коментарі вказують, що саме дізнавач готує для прокурора потрібні для вручення копії матеріалів); 3) доцільність надання копій матеріалів відповідним учасникам кримінального провадження в електронному вигляді для пришвидшення процесу ознайомлення з ними стороною захисту.

Необхідність окремого розгляду підготовки кадрів для підрозділів дізнання в системі навчальних закладів МВС України [2, с. 185]. Цілком зрозуміло, що перекладення функції розслідування кримінальних проступків на органи дізнання та визначення переліку уповноважених на дізнання осіб (поліцейськими іншого підрозділу, уповноваженим на здійснення дізнання, можуть бути поліцейські офіцери громади, працівники ювенальної превенції, карного розшуку тощо, за винятком працівників міжрегіональних територіальних органів поліції, зумовили трансформації у структурі правоохоронних органів, перерозподілі повноважень та перегляд окремих аспектів підготовки кадрів для підрозділів дізнання Національної поліції.

Окремо зауважимо про важливість реформування судової влади в Україні у зв'язку з введенням в дію спрощеної процедури розслідування та судового розгляду справ про кримінальні проступки, зокрема визначитися в потребі підготовчого провадження у справах щодо кримінальних проступків [4, с. 253–254].

Загалом поділяємо думку багатьох науковців стосовно того, що для ефективного вирішення проблем, пов'язаних із запровадженням у практичну діяльність інституту кримінальних проступків, важливим є врахування позитивного досвіду закордонних країн

в питаннях організації та законодавчої регламентації цього інституту [1, с. 30].

Висновки. Дослідження історичного аспекту закріплення в кримінально-процесуальному законодавстві та функціонування інституту дізнання підтвердило, що процес удосконалення кримінальної процесуальної діяльності є довготривалим. Віднесення найчисельнішої складової кримінальної юстиції до категорії кримінальних проступків, спрощення процедури їхнього розслідування та введення нової процесуальної особи (дізнавача) здійснено в межах концепції реформування кримінальної юстиції України, спрямованої на послаблення кримінально-правової репресії держави (в нашому випадку, гуманізація кримінальної відповідальності за нетяжкі злочини), досягнення європейських стандартів у сфері прав і свобод громадян у межах кримінального досудового і судового слідства. До того ж це мало на меті сприяти ефективному функціонуванню системи загалом, знизити навантаження на слідчих та збільшити якість їхньої роботи в розслідуванні тяжких та особливо тяжких злочинів, пришвидшити розслідування та судовий розгляд кримінальних правопорушень. Законодавче акцентування на специфіці кримінальної процесуальної діяльності в умовах воєнного стану викликано, насамперед, необхідністю дотримання стандартів ефективного розслідування, незважаючи на наявні ускладнення, зумовлені обставинами, які виникають за надзвичайних правових режимів. Вирішення означених проблемних питань підвищення ефективності дізнання сприятиме удосконаленню процесуальної форми провадження щодо кримінальних проступків.

Список використаних джерел

1. Божик В. Особливості забезпечення прав особи під час досудового розслідування кримінальних проступків за законодавством країн з англосаксонською системою права. *Journal «ScienceRise: Juridical Science»*. 2021. Вип. 3 (17). С. 26–31.
2. Волобуєв А., Орлова Т. Кримінальні проступки: забезпечення якісного розслідування. *Правовий часопис Донбасу*. 2020. Вип. 3 (72). С. 183–187.
3. Дрозд В. Запровадження міжнародно-правових стандартів захисту прав людини у світлі реформування кримінального процесуального законодавства. *Вісник Луганського державного університету внутрішніх справ імені Е. О. Дідоренка*. 2017. Вип. 4 (80). С. 58–68.
4. Замкова Я. Проблемні питання розгляду судом справ про кримінальні проступки у підготовчому провадженні. *Науковий вісник Дніпропетровського державного університету внутрішніх справ*. 2021. Вип. 2. С. 251–255.
5. Калатур М. Розвиток слідчих підрозділів правоохоронних органів на території України за часів існування СРСР. *Підприємництво, господарство і право*. 2020. Вип. 11. С. 208–212.
6. Конвенція про захист прав людини і основоположних свобод: конвенція від 04.11.1950. *Голос України*. 2001. № 3.
7. Кримінальний процесуальний кодекс України від 13 квітня 2012 року. *Відомості Верховної Ради України*. 2013. № 9–10. С. 474. Ст. 88 (зі змінами).
8. Гловюк І. Особливий режим досудового розслідування, судового розгляду в умовах воєнного стану : наук.-практ. коментар Розділу IX-1 Кримінального процесуального кодексу України. Вид. 2-е. Дніпро-Львів-Одеса-Харків, 2022. 80 с.
9. Положення про організацію діяльності підрозділів дізнання органів Національної поліції України : затверджено наказом МВС України від 20.05.2020 р. № 405. *Офіційний вісник України*. 2020. № 46. С. 64, Ст. 1481, код акта 99379/2020.
10. Світайло П. Дізнання як спрощена процедура досудового розслідування в Україні та зарубіжних країнах. *Юридичний бюлетень*. 2020. Вип. 15. С. 170–176.
11. Стандарти правосуддя, дружнього до дитини, та їх втілення в Україні (кримінальний аспект): звіт про результати моніторингу судових процесів в Україні. 2021. URL: <https://www.osce.org/files/f/documents/f/9/488050.pdf>.
12. Таран О. В. Початок досудового розслідування в умовах воєнного стану. *Проблеми кваліфікації та розслідування кримінальних правопорушень в умовах воєнного стану* : матеріали науково-теорет. конф., 26 травня 2022. С. 218–222.
13. Федотова Г. Особливості досудового розслідування кримінальних проступків. *Наука і правоохорона*. 2018. Вип. 1 (39). С. 313–319.
14. Хавронюк М. Проступок, його сутність і порядок досудового розслідування та судового розгляду: новітні середньоазійські підходи у порівнянні із вже відомими. *Право України*. 2020. Вип. 2. URL: <https://newcriminalcode.org.ua/upload/media/2020/07/27/havronyuk-m-i-prostupok-jogo-sutnist.pdf> (дата звернення: 12.04.2022).
15. Черненко А., Шиян А. Ефективне досудове розслідування як складова національної безпеки України. *Міжнародна та національна безпека: теоретичні і прикладні аспекти* : матеріали V Міжнар. науково-практ. конф. Дніпро : ДДУВС, 2021. С. 332–334.
16. Чернобаев С. Повноваження слідчого під час досудового розслідування : дис. ... канд. юрид. наук : 12.00.09 / Національний юридичний університет ім. Ярослава Мудрого. Харків, 2020.

References

1. Bozhyk, V. (2021) Osoblyvosti zabezpechennia prav osoby pid chas dosudovoho rozsliduvannia kryminalnykh prostupkiv za zakonodavstvom krain z anhlosaksonskoiu systemoiu prava [Peculiarities of ensuring the rights of a person during the pre-trial investigation of criminal offenses under the laws of countries with the Anglo-Saxon legal system]. *Journal «ScienceRise: Juridical Science»*. Issue 3 (17), pp. 26–31. [in Ukr.].
2. Volobuiev, A., Orlova, T. (2020) Kryminalni prostupky: zabezpechennia yakisnoho rozsliduvannia [Criminal misdemeanors: ensuring quality investigation]. *Pravovyi chasopys Donbasu*. Issue 3 (72), pp. 183–187. [in Ukr.].
3. Drozd, V. (2017) Zaprovdzhennia mizhnarodno-pravovykh standartiv zakhystu prav liudyny u svitli reformuvannia kryminalnogo protsesualnogo zakonodavstva [Introduction of international legal standards for the protection of human rights in the light of reforming the criminal procedural legislation]. *Visnyk Luhanskoho derzhavnogo universytetu vntrishnikh sprav imeni E. O. Didorenka*. Issue. 4 (80), pp. 58–68. [in Ukr.].
4. Zamkova, Ya. (2021) Problemni pytannia rozghliadu sudom sprav pro kryminalni prostupky u pidhotovchomu provadzhenni [Problematic issues of court consideration of criminal misdemeanor cases in preparatory proceedings]. *Naukovyi visnyk Dnipropetrovskoho derzhavnogo universytetu vntrishnikh sprav*. Issue 2, pp. 251–255. [in Ukr.].
5. Kalatur, M. (2020) Rozvytok slidchykh pidrozdiliv pravookhoronnykh orhaniv na terytorii Ukrainy za chasiv isnuvannia SRSR [The development of investigative units of law enforcement agencies on the territory of Ukraine during the existence of the USSR]. *Pidpriemnystvo, hospodarstvo i pravo*. Issue 11, pp. 208–212. [in Ukr.].
6. Konventsiiia pro zakhyst prav liudyny i osnovopolozhnykh svobod: konventsiiia vid 04.11.1950 [Convention on the Protection of Human Rights and Fundamental Freedoms: Convention of November 4, 1950]. *Holos Ukrainy*. 2001. № 3. [in Ukr.].
7. Kryminalnyi protsesualnyi kodeks Ukrainy vid 13 kvitnia 2012 roku [Criminal Procedure Code of Ukraine dated April 13, 2012]. *Vidomosti Verkhovnoi Rady Ukrainy*. 2013. № 9–10, art. 88 (zi zminamy). [in Ukr.].
8. Hloviuk, I. (2022) Osoblyvyi rezhym dosudovoho rozsliduvannia, sudovoho rozghliadu v umovakh voiennoho stanu [Special regime of pre-trial investigation, trial in martial law conditions] : nauk.-prakt. komentar Rozdil IX-1 Kryminalnogo protsesualnogo kodeksu Ukrainy. Vyd. 2-e. Dnipro-Lviv-Odesa-Kharkiv, 80 p. [in Ukr.].
9. Polozhennia pro orhanizatsiiu diialnosti pidrozdiliv diznannia orhaniv Natsionalnoi politsii Ukrainy [Regulations on the organization of the activities of the investigation units of the National Police of Ukraine] : zatverdzheno nakazom MVS Ukrainy vid 20.05.2020 r. № 405. *Ofitsiyni visnyk Ukrainy*. 2020. № 46. P. 64, art. 1481, kod akta 99379/2020. [in Ukr.].
10. Svitailo, P. (2020) Diznannia yak sproshchena protsedura dosudovoho rozsliduvannia v Ukraini ta zarubiznykh krainakh [Discovery as a simplified procedure of pre-trial investigation in Ukraine and foreign countries]. *Jurydychnyi biuletyn*. Issue 15, pp. 170–176. [in Ukr.].
11. Standarty pravosudivnitsi, druzhnogo do dytyny, ta yikh vtilennia v Ukraini (kryminalnyi aspekt): zvit pro rezultaty monitoryngu sudovykh protsesiv v Ukraini [Standards of child-friendly justice and their implementation in Ukraine (criminal aspect): report on the results of monitoring court processes in Ukraine]. 2021. URL: <https://www.osce.org/files/f/documents/f/9/488050.pdf>. [in Ukr.].
12. Taran, O. V. (2022) Pochatok dosudovoho rozsliduvannia v umovakh voiennoho stanu. Problemy kvalifikatsii ta rozsliduvannia kryminalnykh pravoporushen v umovakh voiennoho stanu [The start of a pre-trial investigation under martial law. Problems of qualification and investigation of criminal offenses under martial law] : *materialy naukovo-teoret. konf.*, 26 travnia 2022, pp. 218–222. [in Ukr.].
13. Fedotova, H. (2018) Osoblyvosti dosudovoho rozsliduvannia kryminalnykh prostupkiv [Peculiarities of pretrial investigation of criminal misdemeanors]. *Nauka i pravoookhorona*. Issue 1 (39), pp. 313–319. [in Ukr.].
14. Khavroniuk, M. (2020) Prostupok, yoho sutnist i poriadok dosudovoho rozsliduvannia ta sudovoho rozghliadu: novitni serednoaziiski pidkhody u porivnanni iz vzhe vidomymy [A misdemeanor, its essence and the procedure of pre-trial investigation and trial: the latest Central Asian approaches in comparison with the already known ones]. *Pravo Ukrainy*. Issue 2. URL: <https://newcriminalcode.org.ua/upload/media/2020/07/27/havronyuk-m-i-prostupok-jogo-sutnist.pdf>. [in Ukr.].
15. Chernenko, A., Shyian, A. (2021) Efektyvne dosudove rozsliduvannia yak skladova natsionalnoi bezpeky Ukrainy [Effective pre-trial investigation as element of national security of Ukraine]. *Mizhnarodna ta natsionalna bezpeka: teoretychni i prykladni aspekty: materialy V Mizhnar. naukovo-prakt. konf.* Dnipro : DDUVS, pp. 332–334. [in Ukr.].
16. Chernobaiev, S. (2020) Povnovazhennia slidchoho pid chas dosudovoho rozsliduvannia [Investigator's powers during pre-trial investigation] : dys. ... kand. yuryd. nauk : 12.00.09 / Natsionalnyi yurydychnyi universytet im. Yaroslava Mudroho. Kharkiv, 242 p. [in Ukr.].

ABSTRACT

Anatoliy Shiyani, Uliana Shemet. Features of development and formation institute of inquiry in Ukraine. An overview of the emergence and functioning of the institution of inquiry in separate historical periods of social development was carried out. The stages of the evolutionary path of the pre-trial investigation in the criminal process of Ukraine are defined. The article formulates the goal of implementing a simplified procedure for pre-trial investigation of criminal misdemeanors.

The modern form of pre-trial investigation has been studied. It was concluded that the assignment of the most numerous component of criminal justice to the category of criminal misdemeanors, the simplification of the procedure of their investigation and the introduction of a new procedural person (investigator) was carried out within the framework of the concept of reforming the criminal justice of Ukraine, aimed at weakening the state's criminal-legal repression. It is noted that this contributes to the effective functioning of the system as a whole, to reduce the burden on investigators and increase the quality of their work in the investigation of serious and especially serious crimes, to speed up the investigation and trial of criminal offenses. The article defines topical issues of increasing the effectiveness of inquiry. It was found that the development of theoretical and practical ways of introducing a simplified procedure for the pre-trial investigation of criminal misdemeanors into the criminal justice system will contribute to the improvement of the procedural form of proceedings regarding criminal misdemeanors.

Keywords: *investigator, pre-trial investigation, institution of inquiry, criminal misdemeanors, criminal procedure.*

УДК 343.1

DOI: 10.31733/2078-3566-2023-2-364-370

Наталія ШУМСЬКА (РЕЗЦОВА)®

викладач

(Дніпропетровський державний університет внутрішніх справ, м. Дніпро, Україна)

**ЗАТРИМАННЯ ОСОБИ, ЯКА ПІДОЗРЮЄТЬСЯ
У ВЧИНЕННІ КРИМІНАЛЬНОГО ПРАВОПОРУШЕННЯ
ЯК СПОСІБ ПРАВОМІРНОГО ОБМЕЖЕННЯ ПРАВА НА
СВОБОДУ ТА ОСОБИСТУ НЕДОТОРКАННІСТЬ**

У науковій статті розглянуто особливості затримання особи, яка підозрюється у вчиненні кримінального правопорушення. Також звернено увагу на трансформації положень про затримання в умовах воєнного стану. Із початку повномасштабного вторгнення російської федерації на територію України чинний Кримінальний процесуальний кодекс зазнав чимало змін і доповнень, що обумовлено певною специфікою воєнного стану та вчиненням процесуальних дій в його межах. Ці зміни і доповнення стосуються трансформації різних інститутів кримінального процесу, зокрема інституту затримання особи. Проаналізовано нормативно-правові акти, якими регламентується захист права на свободу та особисту недоторканність. Надано увагу на численні теоретико-прикладні дослідження в цій царині. Також проаналізовано американське законодавство про здійснення затримання та акцентовано на ключових аспектах.

Ключові слова: *затримання уповноваженою службовою особою, воєнний стан, арешт, право на свободу та особисту недоторканність.*

Постановка проблеми. Відповідно до ст. 3 Конституції України «людина, її життя, здоров'я, честь і гідність, недоторканність і безпека визнаються в Україні найвищою соціальною цінністю» [1]. Із запровадженням в Україні 24 лютого 2022 року воєнного стану у зв'язку із військовою агресією російської федерації було внесено низку суттєвих змін у чималю кількість розділів Кримінального процесуального кодексу (далі – КПК України). Дослідження інституту запобіжних заходів, зокрема тимчасових запобіжних заходів, як-от: затримання уповноваженою службовою особою відповідно до ст. 208 КПК України, має виняткове значення для кримінального процесуального законодавства. Розкриття сутності процесуального порядку затримання є складним та суперечливим, оскільки розглядуваний інститут зазнав деяких змін в умовах воєнного

© Н. Шумська (Резцова), 2023

ORCID iD : <https://orcid.org/0000-0002-4108-4699>

rezcovanat071010@gmail.com